

Agnieszka Malarewicz-Jakubów

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0000-0001-5964-4546

malarewicz@uwb.edu.pl

Damian Gierasimczuk

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0000-0003-2449-3236

gierasimczuk.d@gmail.com

Charakter prawny wyroku wydanego na podstawie art. 425 Kodeksu spółek handlowych: deklaratoryjny czy konstytutywny?

ABSTRAKT

W nauce prawa handlowego obecny jest od wielu lat spór dotyczący charakteru orzeczenia wydanego w ramach powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia na podstawie art. 425 k.s.h. Mnogość zarówno opracowań przedstawicieli doktryny, jak i stanowisk wyrażonych w orzeczeniach sądowych pozwala spór ten ująć w dwóch przeciwstawnych sobie tezach, które wraz z argumentami na ich poparcie autorzy przedstawili w niniejszym artykule. Zwolennicy deklaratoryjnego charakteru orzeczenia wskazują na konieczność przeprowadzenia wykładni językowej, systemowej i historycznej normy, jak również odwołania się do art. 58 k.c. i przyjęcia wskazanego modelu nieważności bezwzględnej. Część doktryny wskazuje także, że norma z art. 425 k.s.h. jest regulacją szczególną w stosunku do art. 189 k.p.c. Po stronie tezy o konstytutywnym orzeczeniu wskazuje się, że art. 425 k.s.h. jest regulacją szczególną w stosunku do art. 58 k.c., a co za tym idzie nie ma charakteru nieważności bezwzględnej. Ponadto podnoszone są argumenty o zbieżności z sankcją zawartą w art. 422 k.s.h. oraz o konieczności zabezpieczenia obrotu prawnego dzięki konstytutywnemu orzeczeniu. W opracowaniu przybliżono też ewolucję linii orzeczniczej w kierunku przyjęcia stanowiska konstytutywnego i jego dominacji w orzecznictwie Sądu Najwyższego w oparciu o bezpieczeństwo obrotu prawnego. Autorzy – poprzez analizę polskiego orzecznictwa i poglądów doktryny zawartych w komentarzach, artykułach naukowych i monografiach – postawili sobie za cel zebranie, podsumowanie i uporządkowanie najpopularniejszych stanowisk i ich argumentacji.

Słowa kluczowe: prawo handlowe; nieważność uchwały; walne zgromadzenie; powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały; deklaratoryjność; konstytutywność

WPROWADZENIE

W nauce prawa handlowego obecny jest od wielu lat spór dotyczący charakteru orzeczenia wydanego w ramach powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia na podstawie art. 425 Kodeksu spółek handlowych¹. Mnogość zarówno opracowań przedstawicieli doktryny, jak i stanowisk wyrażonych w orzeczeniach sądowych pozwala spór ten ująć w dwóch przeciwstawnych sobie tezach. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie polaryzacji stanowisk w tym sporze oraz zarysowanie argumentacji używanej przez zwolenników tezy o deklaratoryjnym charakterze orzeczenia stwierdzającego nieważność uchwały, a także racji przedstawianych przez zwolenników tezy o konstytutywnym charakte-

¹ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. 2000, nr 94, poz. 1037 ze zm.), dalej: k.s.h.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

rze orzeczenia. Na przestrzeni lat wskazywano na różne tendencje rozwoju tego zagadnienia. Obecnie można dostrzec jednak najsilniejszą polaryzację pomiędzy najnowszym orzecznictwem a przedstawicielami doktryny. W artykule zaprezentowano oba stanowiska, wskazując również na kierunki zmian postrzegania pewnych argumentów, głównie w wymiarze orzecznictwa Sądu Najwyższego. Poza tym przeprowadzono analizę punktów styecznych i różnic w stanowiskach doktryny zawartych w komentarzach, artykułach naukowych, monografiach i glosach oraz dokonano przeglądu orzecznictwa.

STANOWISKO O DEKLARATYWNYM CHARAKTERZE ORZECZENIA O STWIERDZENIU NIEWAŻNOŚCI UCHWAŁY

Autorem pierwszego stanowiska przemawiającego za deklaratoryjnością orzeczenia stwierdzającego nieważność uchwały walnego zgromadzenia jest S. Sołtysiński, współtwórca przepisów Kodeksu spółek handlowych². Zgodnie z jego poglądem należy oprzeć się na brzmieniu art. 58 § 1 Kodeksu cywilnego³, który wskazuje na bezwzględną nieważność czynności prawnej zgodnie z zastosowaniem art. 2 zd. 1 k.s.h. Konstrukcja taka sprzyjałaby bezpieczeństwu obrotu gospodarczego i prawnego wskutek związania wykonawców woli walnego zgromadzenia powstałym z mocy prawa zakazem wykonywania wadliwej uchwały oraz obowiązkiem zaskarżenia takiej uchwały. W przypadku konstytutywności wyroku mielibyśmy do czynienia z negatywnymi konsekwencjami występującymi w praktyce poprzez „zachęcanie do podejmowania uchwał sprzecznych z ustawą i dokonywania nieuczciwych czynności korporacyjnych, których skutki są często niemożliwe do odwrócenia lub naprawienia po kilku latach”. S. Sołtysiński wywodzi ponadto z wykładni językowej, że powództwo wytoczone na podstawie art. 425 k.s.h. jest powództwem o stwierdzenie nieważności, gdzie sformułowanie „stwierdzenie” oddaje deklaratoryjny charakter wyroku. Zaznacza jednak, że nieważność przewidziana w przepisach Kodeksu spółek handlowych nie jest nieważnością kłasyfikacyjnie rozumianą na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego. Nieważność uchwały opiera się bowiem tylko na przesłance sprzeczności z uchwałą, co wyklucza zastosowanie przesłanki obejścia prawa, sprzeczności z zasadami współżycia społecznego i dobrymi obyczajami w rozumieniu zasady *lex specialis derogat legi generali*. Konkluduje tym samym, że uchwała taka jest nieważna od momentu jej powzięcia i *ex lege* nie wywołuje zamierzonych nią skutków prawnych. Orzeczenie sądu w przedmiocie art. 425 k.s.h. należy uznać za deklaratywne.

Na podobnym stanowisku stoi A. Kidyba⁴, który wskazuje, że powództwo oparte na art. 425 k.s.h. ma charakter deklaratoryjny i wywiera skutek z mocą wsteczną, od chwili podjęcia uchwały. Pogląd ten opiera się przede wszystkim na wykładni art. 58 k.c., stosowanego w związku z art. 2 k.s.h. Wskazując na istotę sankcji nieważności bezwzględnej, A. Kidyba zaznacza, że działa ona z mocą wsteczną. Sprawia to, że wyrok może mieć wyłącznie charak-

² S. Sołtysiński, *Nieważne i wzruszalne uchwały zgromadzeń spółek kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, nr 1, s. 10–12; idem, [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 17B: *Prawo spółek kapitałowych*, red. S. Sołtysiński Warszawa 2016, s. 705 i n.

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 ze zm.), dalej: k.c.

⁴ A. Kidyba, *Komentarz do art. 425 k.s.h.*, [w:] *Komentarz aktualizowany do Art. 301–633 Kodeksu spółek handlowych*, LEX/el. 2020 (stan prawny na 31 marca 2020 r.); A. Kidyba, M. Dumkiewicz, *Konstytutywny charakter wyroku sądu stwierdzającego nieważność sprzecznej z umową uchwały wspólników; zaskarżenie uchwały spółki – glosa – III CZP 13/13*, „Monitor Prawa Handlowego” 2015, nr 1, s. 38 i n.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

ter deklaratoryjny. Odmienne uznanie charakteru wyroku, a przez to odmienne rozumienie sankcji nieważnej uchwały, prowadziłyby do zatarcia różnic pomiędzy powództwem o uchylenie uchwały a stwierdzeniem nieważności, to zaś kwestionowałyby zasadność rozdzielania podstaw powództwa zgodnie z wykładnią systemową, która z założenia ma odróżniać te dwie podstawy. Uzasadnia to również wykładnia historyczna, gdzie tworząc przepisy Kodeksu spółek handlowych, ustawodawca celowo wprowadził dualizm trybów zaskarżenia uchwał, a tym samym odstąpił od poprzedniego rozwiązania wynikającego z art. 240 Kodeksu handlowego, gdzie istniała jedna podstawa wytoczenia powództwa o unieważnienie uchwały, bez podziału na sprzeczność uchwały z ustawą albo postanowieniami umowy spółki. Na poparcie tej tezy o nieprzypadkowości rozróżnienia podstaw zaskarżenia A. Kidyba powołuje się na fragment uzasadnienia projektu Kodeksu spółek handlowych, zgodnie z którym „odróżnia uchwały zaskarżalne, które wymagają uchylenia uchwały, [...] od uchwał sprzecznych z prawem, które są bezwzględnie nieważne”⁵.

Oparcie się o interpretację art. 58 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h. prezentuje także M. Gutowski⁶. Jak wskazuje, zarówno regulacja Kodeksu cywilnego, jak i art. 425 k.s.h. w sposób analogiczny rozumieją termin nieważności, zbliżony do klasycznego rozumienia nieważności bezwzględnej. Posługując się wykładnią językową, należałoby uznać zwrot „stwierdzenie nieważności” za wskazanie wyroku o charakterze deklaratoryjnym, który stwierdza istniejący już stan rzeczy. Przemawiałyby za tym także uregulowania zawarte w art. 70⁵ i art. 388 § 1 k.c. posługujące się sformułowaniem „żądania unieważnienia”, a *contrario* do „stwierdzenia nieważności”. M. Gutowski deklaratoryjność wyroku, a tym samym bezwzględną nieważność uchwały, uzasadnia też art. 425 § 4 k.s.h., który przewiduje możliwość podniesienia zarzutu nieważności uchwały. W przypadku nieważności względnej wyłączona zostałaby możliwość skorzystania z zarzutu. Sam fakt wyposażenia strony w zarzut jako formę ochrony pozwanego przesądza o charakterze sankcji bezwzględnej nieważności zgodnie z cechą *ab initio* i *ex lege*.

Kompleksowej analizie art. 425 k.s.h. dokonał również R. Pabis, przyjmując, że orzeczeniu wydanemu na tej podstawie prawnej należy przypisać charakter deklaratoryjny⁷. Opiera się on na przyjęciu konstrukcji nieważności bezwzględnej z art. 58 § 1 k.c., która to sankcja występuje od samego początku dokonania czynności, a na jej skutki może powołać się każdy bez ograniczeń temporalnych. R. Pabis wskazuje przede wszystkim na wykładnię językową przepisu, operując pojęciem „stwierdzenia” i porównując to chociażby do instytucji wskazania nabywców spadku czy stwierdzenia zasiedzenia, czyli zdarzeń, które już nastąpiły, a podejmowana czynność ma je jedynie potwierdzić. Ponadto zwraca uwagę na wymieniony w uzasadnieniu projektu Kodeksu spółek handlowych wyraźny dualizm czynności prowadzących do zlikwidowania uchwały w obrocie oraz zajmuje stanowisko przedstawione przez S. Sołtyśńskiego. Powołując się na szeroko uznawane w doktrynie cechy bezwzględnej nieważności, zaznacza, że art. 425 k.s.h. nie jest samodzielną podstawą nieważności, na którą powołują się zwolennicy tezy o konstytutywnym charakterze wyroku, źródłem nieważności jest bowiem właśnie art. 58 § 1 k.c. stosowany poprzez odesłanie z art. 2 k.s.h.

⁵ Ministerstwo Sprawiedliwości, *Kodeks spółek handlowych. Projekt*, Warszawa 1999, s. 295.

⁶ M. Gutowski, *Sankcja nieważności na tle uchwał organów spółek kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 12, s. 22; idem, *Wzruszalność czynności prawnej*, Warszawa 2019, s. 241 i n.

⁷ R. Pabis, *Komentarz do art. 425 k.s.h.*, [w:] *Kodeks spółek handlowych*, t. 3B: *Spółka akcyjna. Komentarz. Art. 393–490*, red. A. Opalski, Warszawa 2016.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

Na konieczność stosowania art. 58 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h. wskazuje też J.P. Naworski⁸. W jego ocenie konstrukcja ta jest jedyną właściwą odnośnie do charakteru wyroku o stwierdzenie nieważności. Wynika to zarówno z wykładni systemowej i językowej, jak i z charakteru nieważności bezwzględnej w przypadku uchwały, która jest dotknięta taką nieważnością z mocy prawa i od momentu jej podjęcia.

Za ujęciem deklaratoryjnym opowiada się również A. Zbiegień-Turzańska w swoim monograficznym opracowaniu, przychylając się jednocześnie do powiązania charakteru orzeczenia z konstrukcją bezwzględnej nieważności⁹. Zdaniem tej autorki założenia przyjęte w instytucji bezwzględnej nieważności powodują, że sankcja ta występuje *ex lege*, a co za tym idzie orzeczenie sądu nie kształtuje samej sankcji, tylko ją potwierdza. Powiązanie bezwzględnej nieważności z charakterem orzeczenia o stwierdzenie nieważności uchwały doprowadziło autorkę do konkluzji, że uchwała nieważna z mocy prawa i ze skutkiem *ex tunc* jest jedynie stwierdzana deklaratoryjnym wyrokiem sądu.

Na deklaratywność wyroku wskazują też R. Flejszar i S. Koczur¹⁰. Autorzy powołują się na przyrównanie konstrukcji powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały z powództwem o ustalenie z art. 189 Kodeksu postępowania cywilnego¹¹. Uznają, że jest to regulacja szczególna, będąca wąsko określonym typem powództwa o ustalenie. Jak wskazują, powództwo z art. 425 k.s.h. jest powództwem celowo skonstruowanym jako przeciwstawne do powództwa o uchylenie uchwały z art. 422 k.s.h., które z kolei jest typem powództwa o ukształtowanie. W ich ocenie oparcie się na konstrukcji i naturze art. 189 k.p.c. w pełni uzasadnia deklaratorywny charakter wyroku sądu. Wyrok w przedmiocie uwzględnienia powództwa opartego na art. 425 k.s.h. wywiera skutek *ex tunc*, a w konsekwencji eliminuje z obrotu prawnego uchwałę sprzeczną z ustawą. Zdaniem R. Flejszara i S. Koczura nie jest możliwe uznawanie sankcji nieważności z art. 425 k.s.h. jako nieważności względnej. Powołując się na uchwałę 7 sędziów Sądu Najwyższego¹², autorzy wskazują, że w przypadku uchwał sprzecznych z ustawą, a zatem bezwzględnie nieważnych, należy przyjąć fikcję prawną ich skuteczności w celu zagwarantowania bezpieczeństwa obrotu pod warunkiem, że uchwała nie zostanie zakwestionowana powództwami z Kodeksu spółek handlowych.

Na oparcie się o powództwo o ustalenie z art. 189 k.p.c. wskazuje A. Jarocho¹³, podkreślając przy tym, że art. 425 k.s.h. nie może stanowić samoistnej podstawy powództwa, tylko środek procesowy. Zarzut nieważności uchwały powinien być rozumiany jako jedno z ewentualnych podstaw innego powództwa. Samo wyeliminowanie uchwały poprzez art. 425 k.s.h. następuje przez nowy rodzaj powództwa, który nie jest w rozumieniu A. Jarocho typem powództwa o ustalenie, lecz zupełnie odrębnym, ale posiadającym konstrukcyjne cechy po-

⁸ J.P. Naworski, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 3: *Tytuł III. Spółki kapitałowe. Dział II. Spółka akcyjna*, red. T. Siemiątkowski, R. Potrzeszcz, Warszawa 2013, s. 1029.

⁹ A. Zbiegień-Turzańska, *Sankcje wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni*, Warszawa 2012, s. 365.

¹⁰ R. Flejszar, S. Kocur, *Moc wiążąca uchwał organów spółek kapitałowych wobec osób trzecich*, „Prawo Spółek” 2009, nr 7–8, s. 2 i n.

¹¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964, nr 43, poz. 296 ze zm.), dalej: k.p.c.

¹² Uchwała SN w składzie 7 sędziów z dnia 1 marca 2007 r., III CZP 94/06.

¹³ A. Jarocho, *Legitymacja do żądania stwierdzenia przez sąd nieważności uchwał zgromadzenia wspólników (akcjonariuszy)*, „Prawo Spółek” 2004, nr 12, s. 37.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

wództwa z art. 189 k.s.h. Nowy rodzaj powództwa przewiduje zaś możliwość podniesienia zarzutu nieważności uchwały. Jak zaznacza autor, art. 189 k.p.c. może być stosowany w celu uchylenia sprzecznej z ustawą uchwały, ale wyłącznie przez podmioty nieposiadające legitymacji do zaskarżenia uchwały z Kodeksu spółek handlowych. Oparcie się o konstrukcję art. 189 k.p.c. oznacza, że wyrok w przedmiocie stwierdzenia nieważności z uchwałą jest orzeczeniem o charakterze deklaratoryjnym.

Deklaratoryjność wyroku wydanego na podstawie art. 425 k.s.h. wymienia też M. Michalski¹⁴. Przeciwstawia on konstrukcji powództwa o stwierdzenie nieważności powództwo o uchylenie uchwały, które ma charakter wyroku konstytucyjnego. W jego ocenie ten dualizm instrumentów podważania uchwał akcjonariuszy wskazuje na konieczność rozróżnienia skutków orzeczenia.

W kontekście deklaratoryjnego orzeczenia wypowiedziała się A. Rachwał¹⁵. Co prawda, treść stanowiska odnosi się do art. 254 k.s.h., lecz konstrukcyjnie jest on odpowiednikiem art. 425 k.s.h. w zakresie regulacji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Autorka wskazuje na wykładnię systemową jako źródło stanowiska popierającego deklaratoryjność wyroku. Dychotomia dróg zaskarżenia uchwały walnego zgromadzenia powinna być pochytywana jako zamierzenie ustawodawcy. Oznacza to, że uchwałę sprzeczną z ustawą należy uznać za bezwzględnie nieważną *ex officio* i *ab initio*.

Stanowisko orzecznictwa w przedmiocie deklaratoryjnego wyroku kształtowało się przede wszystkim w początkowym okresie obowiązywania Kodeksu spółek handlowych. Na wstępie rozważań warto przytoczyć wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lipca 2002 r.¹⁶ Postępowanie o stwierdzenie nieważności uchwały kończy się „orzeczeniem sądowym o charakterze deklaratoryjnym, co oznacza, że uchwała ta od początku była nieważna”. Sąd wskazuje, że wyrażenie „unieważnienie” ma inne znaczenie niż określenie „stwierdzenie nieważności”. Z racji dotychczasowej odrębności prawa handlowego (na gruncie Kodeksu handlowego) od prawa cywilnego przepisy dotyczące uchylania uchwał zgromadzeń wspólników były przepisami szczególnymi wobec art. 58 § 1 k.c., przewidywały bowiem inny skutek w razie sprzeczności uchwały z ustawą. Na gruncie tych przepisów aktualne było zatem powództwo o unieważnienie uchwały, a więc uchwały, która jest wprawdzie wadliwa (jako podjęta z naruszeniem prawa), lecz obowiązuje dopóty, dopóki sąd wyrokiem konstytucyjnym nie orzeknie o jej nieważności, a nie powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały orzeczeniem sądowym o charakterze deklaratoryjnym, co oznacza, że uchwała ta od początku była nieważna.

Ważny wyrok popierający tezę deklaratoryjności orzeczenia wydał Trybunał Konstytucyjny w dniu 21 czerwca 2005 r.¹⁷, w którym stwierdził, że powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały przysługuje: gdy zarzut dotyczy uchwał sprzecznych z prawem; jeżeli treść uchwały, jej forma lub tryb powzięcia są niezgodne z prawem (przepisem bezwzględnie obowiązującym); gdy uchwały są nieważne z mocy prawa, sąd wydaje wówczas wyrok deklaratoryjny. Stanowisko wskazujące na deklaratoryjność wyroku nie zostało jednak omówione

¹⁴ M. Michalski, [w:] *Spółka akcyjna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 640.

¹⁵ A. Rachwał, [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 2A: *Prawo spółek handlowych*, red. A. Szumański, Warszawa 2019, s. 875.

¹⁶ Wyrok SN z dnia 12 lipca 2002 r., V CKN 1547/00.

¹⁷ Wyrok TK z dnia 21 czerwca 2005 r., P 25/02.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

w szerszym zakresie – Trybunał ograniczył się do stwierdzenia tego charakteru, bez wdawania się w polemikę.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 31 marca 2006 r. określił, że wyrok zapadający w wyniku wniesienia powództwa o stwierdzenie nieważności na podstawie art. 252 (425) k.s.h. jest deklaratoryjny¹⁸. Skutki wyroku sięgają wstecz do chwili podjęcia uchwały. Sąd Najwyższy wskazał, że gdyby uznać tezę o wyroku konstytutywnym, to zbędne byłoby uregulowanie odpowiedniego stosowania art. 254 § 2. W takim przypadku stosowano by przepisy wprost. Dodatkowym argumentem jest możliwość podniesienia zarzutu nieważności uchwały, bez konieczności uzyskania wcześniejszego wyroku.

Jednym z nowszych wyroków opowiadających się za deklaratoryjnym charakterem orzeczenia jest wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2013 r.¹⁹ W ramach rozpoznawania skargi kasacyjnej w przedmiocie zaniżenia i określenia wbrew ustawie wynagrodzenia za umorzenie udziałów Sąd uznał, że właściwą drogą jest powództwo z art. 252 k.s.h. Wyrok uwzględniający takie powództwo ma charakter deklaratoryjny, potwierdzający jedynie istnienie uchwały o treści naruszającej prawo. Stwierdzenie, a nie konstytutywne orzeczenie, że dokonana czynność jest sprzeczna z ustawą, może zaś uzasadniać przyjęcie, że czynności dokonano bezprawnie w rozumieniu przepisów o odpowiedzialności deliktowej.

STANOWISKO O KONSTITUTYWNYM CHARAKTERZE ORZECZENIA O STWIERDZENIU NIEWAŻNOŚCI UCHWAŁY

J. Szwaja uznaje, że stwierdzenie nieważności uchwały następuje poprzez zaskarżenie uchwały, a w efekcie mamy konstytutywne orzeczenie sądowe²⁰. W jego ocenie nieważność nie następuje *ex lege*. Zaznacza jednak, że stosowanie wykładni językowej art. 425 k.s.h. może prowadzić do uznania, że wyrok sądu w tym przedmiocie jest deklaratoryjny, a wyrok jedynie „urzędowo i oficjalnie” stwierdza nieważność uchwały. Ponadto wskazuje, że regulacja art. 425 § 1 zd. 1 k.s.h. nie może być interpretowana w oparciu o art. 58 k.c. i nie posiada cech wskazanej tam nieważności bezwzględnej. Powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały jest przepisem szczególnym w stosunku do unormowania z Kodeksu cywilnego, będącego normą ogólną. Autor podaje przy tym, że art. 425 k.s.h. jest właśnie tym przepisem szczególnym, na który wskazuje art. 58 k.c., przewidującym inny skutek czynności dokonanej wbrew postanowieniom ustawy czy dokonanej w celu obejścia ustawy.

Na podobnym stanowisku stoi J. Frąckowiak²¹. W jego ocenie art. 425 k.s.h. jest właściwym przepisem, który stanowi o odrębnym charakterze sankcji według art. 58 § 1 k.c. Stanowisko to uzasadnia faktem, że uregulowanie możliwości wytoczenia powództwa o stwierdzenie nieważności zostało ograniczone przesłanką temporalną i przesłanką podmiotową. Takie ograniczenie czasu i kręgu podmiotów uprawnionych do wytoczenia powództwa świadczy o nieważności względnej, nie zaś bezwzględnej. Zdaniem J. Frąckowiaka przyjęcie

¹⁸ Wyrok SN z dnia 31 marca 2006 r., IV CSK 46/05.

¹⁹ Wyrok SN z dnia 6 lutego 2013 r., V CSK 147/12.

²⁰ J. Szwaja, [w:] S. Sołtyński, A. Szumański, A. Szajkowski, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych*, t. 3: *Spółka akcyjna. Komentarz do artykułów 301–490*, Warszawa 2013, s. 1327.

²¹ J. Frąckowiak, *Uchwały zgromadzeń wspólników spółek kapitałowych sprzeczne z ustawą*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 11, s. 12.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

konstrukcji nieważności bezwzględnej spowodowałoby niejasność w zakresie tego, co działałoby się z sankcją i możliwością powoływania się na nią, gdyby żaden z uprawnionych podmiotów nie wystąpił z powództwem o stwierdzenie nieważności. Ponadto wskazuje on, że Kodeks spółek handlowych nie zawiera regulacji będącej odpowiednikiem art. 58 k.c., wskazującej na nieważność bezwzględną takiej uchwały. Argumentuje też, że zarząd jest zawsze związany wykonaniem uchwały podjętej przez współników. Uchylić się od tego może jedynie w przypadku zezwolenia sądu, wyrażonego w konstytucyjnym orzeczeniu wydanym w przedmiocie powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały wytoczonego właśnie przez zarząd.

Stanowcze stanowisko za konstytucyjnym charakterem orzeczenia prezentują również K. Bilewska i M. Warzecha²². Ich zdaniem sankcja określona w art. 425 k.s.h. ma charakter nieważności względnej, a nie bezwzględnej. Swoją argumentację opierają jednak na art. 427 § 4 w zw. z art. 427 § 1 k.s.h. W ich ocenie moc wiążącą w zakresie powoływania się na nieważność uchwały ma tylko prawomocny wyrok. Taka konstrukcja sprawia, że na nieważność uchwały można powoływać się tylko i wyłącznie w przypadku wydania orzeczenia, co wyklucza przyjęcie teorii, że uchwała jest bezwzględnie nieważna, a na jej nieważność można się powoływać w każdym momencie.

Jak wskazuje A. Pęczyk-Tofel, Kodeks spółek handlowych w swoich przepisach przewiduje dwa rodzaje nieważności²³. Są to uchwały bezwzględnie nieważne, o których stanowi chociażby art. 6 § 1 k.s.h., a także swoista nieważność skonstruowana na podstawie art. 425 k.s.h. Argumentem przemawiającym za takim podziałem jest brzmienie art. 425 k.s.h., zgodnie z którym dopuszczalne jest stwierdzenie nieważności uchwały sprzecznej z prawem, nie stanowi zaś, że taka uchwała jest nieważna. Sankcja wypracowana na podstawie powództwa o stwierdzenie nieważności jest w ocenie A. Pęczyk-Tofel zbieżna z sankcją opartą na podstawie art. 422 k.s.h., tj. z nieważnością względną. Autorka przy tym podkreśla, że „jasne i jednoznaczne rezultaty wykładni literalnej nie powinny być modyfikowane poprzez odwołanie się do argumentów będących wynikiem wykładni funkcjonalnej czy też systemowej”.

Według A. Kocha powołanie się na nieważność uchwały możliwe jest tylko wtedy, gdy w sprawie zapadł już konstytucyjny wyrok orzekający o jej nieważności²⁴. Argumentuje on, że bezwzględna nieważność uchwały musi się cechować nieważnością z urzędu oraz *ab initio*, a na samą sankcję może powołać się każdy i w każdym czasie. W przypadku regulacji art. 425 k.s.h. należy stwierdzić, że ogranicza on krąg legitymowanych podmiotów oraz zakreśla ramy czasowe powołania się na nieważność, co z kolei przeczy istocie nieważności bezwzględnej. Przyjęcie konstrukcji wyroku deklaratoryjnego przeczyłoby zaś zasadności wprowadzenia regulacji art. 425 k.s.h. Konstrukcja powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały oraz przyjęcie modelu nieważności względnej w ocenie tego autora zapobiegają przejawom zbytniej dowolności w zakresie oceny skuteczności uchwał, a tym samym stabilizują stosunki wewnętrzne spółki i zabezpieczają obrót. Należy także wskazać, że zdaniem

²² K. Bilewska, M. Warzecha, *Dopuszczalność stosowania Art. 58 § 3 k.c. do uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych – polemika*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2010, nr 7, s. 55.

²³ A. Pęczyk-Tofel, *Nieważne i podlegające stwierdzeniu nieważności uchwały walnego zgromadzenia spółki komandytowo-akcyjnej*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2009, nr 11, s. 22.

²⁴ A. Koch, *Charakter sankcji wobec sprzecznych z prawem uchwał spółek kapitałowych*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2007, nr 2, s. 4 i n.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

A. Kocha konstytucyjność wyroku objawia się również w sytuacji, gdy sąd analizuje kwestie wpływające na nieważność uchwały, dokonując ustaleń i ocen w tym przedmiocie. Tak ujęte twórcze podejście sądu do problemu wskazuje na konstytucyjność wyroku jako wynikową autonomicznego uznania sądu²⁵.

Przykładem ewolucji poglądów w stronę konstytucyjności orzeczenia i nieważności względnej jest opinia A. Szumańskiego. W początkowych publikacjach wskazywał wyraźnie, że uchwała sprzeczna z przepisami bezwzględnie wiążącymi jest nieważna *ex lege* i od początku jej podjęcia, a wyrok stwierdzający jej nieważność ma charakter deklaratoryjny²⁶. Wydaje się jednak, że wraz ze zmieniającą się w tej materii linią orzeczniczą Sądu Najwyższego autor ten zaktualizował swoje stanowisko. Wydaje się, że zmiana nastąpiła wraz z wydaniem przełomowej uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego (III CZP 94/06). W opracowaniu z 2012 r. A. Szumański podziela najnowsze poglądy orzecznicze wskazujące na nieważność względną uchwały sprzecznej z prawem²⁷. Jak wskazuje, nie można dokonywać prostego zastosowania art. 58 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h. do konstrukcji prawa spółek, tylko trzeba się kierować samodzielnym uregulowaniem z Kodeksu spółek handlowych w postaci art. 425 tej ustawy. Ta samodzielność przejawia się przede wszystkim – zgodnie z orzecznictwem – wadliwością sankcjonowaną uchwały, wobec której zapada wyrok o charakterze konstytucyjnym. Stosowanie konstrukcji opartej na bezwzględnej nieważności godziłoby w bezpieczeństwo obrotu prawnego. Sam art. 58 k.c. wskazuje na inne przepisy, regulujące odrębnie kwestię nieważności. Zdaniem A. Szumańskiego za takie normy należy uznać art. 425, art. 21, art. 497 § 2 czy art. 532 § 3 k.s.h.

Poglądy oparte na linii orzeczniczej prezentuje również P. Ochmann²⁸. Należy podkreślić, że stanowisko tego autora cechuje przede wszystkim pragmatyzm wynikający z podejścia praktyki (jako dość ugruntowana linia Sądu Najwyższego) do problemu. Przywołując dwie znaczące uchwały Sądu Najwyższego: III CZP 96/06 i III CZP 13/13, P. Ochmann wskazuje, że konstytucyjny charakter wyroku stwierdzającego nieważność uchwały należy pozostawić poza sporem – ta teza pozostanie przeważająca w orzecznictwie sądów I i II instancji. Autor jednakże stawia własną tezę co do charakteru sankcji, jaka dotyka uchwały sprzecznej z prawem. W jego ocenie wykluczone jest stosowanie art. 58 k.c. z uwagi na to, że nie odpowiada on naturze uchwał spółek kapitałowych. Samoistną podstawą jest zaś art. 425 k.s.h. W przypadku uchwał wskazanych w art. 422 k.s.h. można wskazać, że cechuje je nieważność względna, a uchwały sprzeczne z prawem są zawieszane pomiędzy modelową konstrukcją wzruszalności a konstrukcją nieważności bezwzględnej. P. Ochmann podkreśla przede wszystkim, że regulacja materii uchwał sprzecznych z ustawą jest zupełna, co wyklucza odwołanie poprzez art. 2 k.s.h. do Kodeksu cywilnego. Ponadto argumentuje, że regulacja Kodeksu spółek handlowych określa krąg uprawnionych do zaskarżenia, a także ustanawia granice temporalne. Uchwała, by móc zostać usunięta z obrotu, musi jednak być

²⁵ Idem, *Podważanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, Warszawa 2011, s. 118–119.

²⁶ A. Szumański, [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Bydgoszcz–Kraków 2006, s. 731.

²⁷ Idem, *Specyfika nieważności czynności prawnej w prawie spółek handlowych*, [w:] *Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga pamiątkowa dedykowana Prof. Bogusławowi Gawlikowi*, red. J. Pisuliński, P. Tereszkiwicz, F. Zoll, Warszawa 2012, s. 559 i n.

²⁸ P. Ochmann, *Uchwały nieistniejące wobec sankcji nieważności wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, Warszawa 2018, s. 119 i n.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

poprzedzona szeregiem czynności, tj. wniesieniem pozwu i wydaniem wyroku stwierdzającego nieważność. To z kolei wyklucza możliwość powołania się na nieważność uchwały w każdym momencie.

Orzecznictwo może się pochwalić dość gruntownym stanowiskiem, utrzymywanym konsekwentnie od kilku lat, jednakże nie w pełni jednolitym, co obrazują orzeczenia stojące za tezą deklaratoryjności. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 17 lutego 2004 r. (III CZP 116/03) – jednej ze swoich pierwszych uchwał poruszających kwestię konstytucyjności wyroku – stwierdził, że o ile charakter orzeczenia wydanego wskutek powództwa o uchylenie uchwały współników jest poza sporem, o tyle powództwo o stwierdzenie nieważności jest bardziej złożone. Uchwała ta wskazuje, że nieważność określona na gruncie art. 252 § 1 (art. 425) k.s.h. jest raczej regulacją szczególną w stosunku do art. 58 k.c. Oznacza to, że nieważność takiej uchwały należy pochytywać jako nieważność względną, nie zaś jako nieważność bezwzględną. Przemawia za tym wprowadzenie katalogu uprawnionych do wytoczenia powództwa i czas na jego wniesienie. W ocenie Sądu Najwyższego przyjęcie konstrukcji klasycznej nieważności bezwzględnej godziłoby w bezpieczeństwo obrotu z uwagi na możliwość podniesienia zarzutu nieważności przez każdą osobę i w każdym czasie, przy czym zaznaczył, że konstrukcja art. 242 § 4 k.s.h. osłabia pogląd o konstytucyjnym orzeczeniu, jednak nie odnosi się do art. 425 k.s.h.

Jedną z najważniejszych obecnie uchwał jest uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2007 r. (III CZP 94/06), która uzyskała przymiot zasady prawnej. Sąd Najwyższy jednoznacznie stwierdził, że spór o sankcję jest niezależny od charakteru wyroku wydanego w oparciu o powództwo o stwierdzenie nieważności. Wskazano, że nie należy wykluczać art. 58 k.c. ani art. 252 k.s.h. jako źródeł nieważności. Każda z tych podstaw może być źródłem nieważności uchwały sprzecznej z prawem: czy to klasycznie pojmowana nieważność bezwzględna uregulowana w Kodeksie cywilnym, czy też zmodyfikowana nieważność zawarta w Kodeksie spółek handlowych. W ocenie Sądu Najwyższego niezależnie od przyjęcia przytoczonych powyżej sankcji wyrok sądu stwierdzającego nieważność – z uwagi na konieczność ochrony pewności i bezpieczeństwa obrotu – będzie orzeczeniem o charakterze konstytucyjnym. Prawomocny wyrok jest jedynym dowodem istnienia skutku w postaci nieważności, a wyrok taki odnosi skutek *ex tunc*. Sąd Najwyższy wskazuje, że przed wszczęciem postępowania, a także w trakcie jego trwania, należy przyjąć, że uchwała wywołuje skutki prawne oraz nie negować ich, nawet jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że taka uchwała zostanie stwierdzona jako nieważna.

Drugą z najważniejszych uchwał Sądu Najwyższego, a jednocześnie najbardziej aktualną, jest uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2013 r. (III CZP 13/13). Stwierdzono w niej stanowczo, że wyrok sądu stwierdzający nieważność sprzecznej z ustawą uchwały walnego zgromadzenia spółki akcyjnej ma charakter konstytucyjny. Sąd Najwyższy wskazuje, że regulacja art. 425 k.s.h. jest zupełną i szczególną w stosunku do art. 58 k.c., przez co tworzy szczególną regulację nieważności, zwłaszcza wskutek zawarcia w niej kręgu uprawnionych oraz limitów czasowych, zbliżając się przy tym w znacznym stopniu do nieważności względnej. Dodatkowo za konstytucyjnym charakterem wyroku przemawia wyłączenie możliwości skorzystania z art. 189 k.p.c., służącego co do zasady do występowania z powództwem o stwierdzenie nieważności bezwzględnej danej czynności. Oznacza to, że

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

ustawodawca zastrzegł w art. 425 k.s.h. odmienną sankcję, którą jest wzruszalność uchwały sprzecznej z ustawą. Przypisanie wyrokowi cechy *ex tunc* nie przemawia tym samym za tezą, że uchwała taka jest nieważna od samego początku. Sąd Najwyższy zwraca uwagę, jak ważna jest elastyczność uregulowań dla obrotu handlowego oraz dla zapewnienia w nim bezpieczeństwa, stabilności i pewności dla kontrahentów. Taką elastyczność gwarantuje przyjęcie koncepcji konstytucyjnego wyroku. Teza o deklaratoryjności narażałaby uczestników obrotu na niepewność co do działań i decyzji kontrahenta, znacznie zwiększając przy tym ryzyko prawne. Ponadto sądy, uwzględniając z urzędu, bez ograniczeń czasowych, nieważność bezwzględną, pogłębiałyby poczucie niestabilności obrotu. Omawiana uchwała w ocenie Sądu jest niejako zwięźczeniem rozbieżności powstających w orzecznictwie, przy czym nie wpłynęła na przyjęcie analogicznego stanowiska w piśmiennictwie. Należy zaznaczyć, że z uwagi na kontrowersyjność problemu i widoczną polaryzację stanowisk, Sąd Najwyższy wskazał na konieczność niezbędnego i kompetentnego rozstrzygnięcia sporu przez interwencję ustawodawczą, eliminując tym samym wszelkie rozbieżności.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego zdaje się podążać za wyżej wskazanymi uchwałami. Za przykład może stanowić chociażby wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2019 r. (II CSK 197/18)²⁹. W ocenie Sądu regulacja art. 252 (art. 425) k.s.h. jest innym skutkiem przewidzianym zgodnie z art. 58 k.c., a co za tym idzie stanowi szczególną postać sankcji nieważności w stosunku do klasycznej konstrukcji nieważności bezwzględnej. Za odrębność uznaje przede wszystkim konstytucyjny charakter wyroku stwierdzającego nieważność uchwały. Sąd w swej argumentacji powołuje się przede wszystkim na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2013 r. Z uwagi na bezpieczeństwo obrotu tylko prawomocny wyrok może wyeliminować uchwałę sprzeczną z ustawą.

Problemem praktycznym, który może powstawać w związku z konstytucyjnym charakterem orzeczenia, jest stosowanie art. 23 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym³⁰. Zgodnie z nim sąd rejestrowy, badając dokumenty załączone do wniosku o wpis pod względem formy i treści zgodnej z przepisami prawa, może odmówić wpisu z uwagi na sprzeczność z prawem. Odwołując to uprawnienie do uchwały załączonej do wniosku, a pozostającej w sprzeczności z przepisami bezwzględnie obowiązującymi, podnosi się, że sąd rejestrowy będzie miał możliwość stwierdzenia nieważności takiej uchwały, a jednocześnie może odmówić wpisu, bez względu na wytoczenie powództwa o stwierdzenie nieważności³¹. Zaznacza się jednak, że nie jest to stwierdzenie skuteczne *erga omnes*. Podnosi się bowiem, że nie jest możliwe powoływanie się na nieważność w innym postępowaniu niż postępowanie rejestrowe, co w przypadku odmiennego przyjęcia dewalutowałoby rolę art. 425 k.s.h., prowadząc do uzyskania konstytucyjnego orzeczenia o nieważności uchwały tylko

²⁹ Analogiczna argumentacja: wyrok SN z dnia 10 listopada 2020 r., V CSK 518/18; wyrok SN z dnia 9 lipca 2020 r., V CSK 495/18; wyrok SN z dnia 1 lipca 2020 r., I UK 416/18; postanowienie SN z dnia 30 czerwca 2020 r., III CZP 69/19; wyrok SN z dnia 18 kwietnia 2020 r., II CSK 197/18; wyrok SN z dnia 27 lutego 2019 r., II CSK 28/18; wyrok SN z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 524/16.

³⁰ Dz.U. 1997, nr 121, poz. 769 ze zm.

³¹ Postanowienie SN z dnia 23 lipca 2013 r., III CNP 1/13.

dzięki orzeczeniu sądu rejestrowego, którym można byłoby się posługiwać w obrocie i przed innymi postępowaniami³².

PODSUMOWANIE

Zarówno teza o deklaratoryjnym, jak i o konstytutywnym charakterze wyroku wydanego na podstawie powództwa z art. 425 k.s.h. znajduje szerokie grono zwolenników i przeciwników. Zauważalny podział rysuje się przede wszystkim na linii doktryna–sądy. Za deklaratoryjnym ujęciem opowiada się chociażby nestor nowoczesnego, polskiego prawa handlowego prof. S. Sołtysiński, a także inni przedstawiciele doktryny, jak chociażby prof. A. Kidyba czy M. Gutowski. Wyrażna jest przy tym argumentacja oparta na wykładni literalnej przepisu oraz na wykładni systemowej, której odzwierciedlenie znajduje się w odwołaniu do regulacji nieważności bezwzględnej z Kodeksu cywilnego, a także w przeciwstawieniu art. k.s.h. do powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały. Orzecznictwo w początkowej fazie istnienia nowego kodeksu wydawało się podążać za głosem doktryny, ale tylko do czasu podjęcia pierwszych wyroków oraz uchwał opowiadających się za konstytutywnym charakterem. Argumentacji sądów nie można natomiast odmówić szeroko idącego pragmatyzmu i chęci zabezpieczenia obrotu oraz uczestników w nim występujących. W obu tezach pojawiają się jednak głosy o konieczności rozdzielenia sfery sankcji, która dotyka uchwał sprzeczną z ustawą, od sfery charakteru wyroku.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Bilewska K., Warzecha M., *Dopuszczalność stosowania Art. 58 § 3 k.c. do uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych – polemika*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2010, nr 7.
- Flejszar R., Kocur S., *Moc wiążąca uchwał organów spółek kapitałowych wobec osób trzecich*, „Prawo Spółek” 2009, nr 7–8.
- Frąckowiak J., *Uchwały zgromadzeń wspólników spółek kapitałowych sprzeczne z ustawą*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 11.
- Gutowski M., *Sankcja nieważności na tle uchwał organów spółek kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 12.
- Gutowski M., *Wzruszalność czynności prawnej*, Warszawa 2019.
- Jarocho A., *Legitymacja do żądania stwierdzenia przez sąd nieważności uchwał zgromadzenia wspólników (akcjonariuszy)*, „Prawo Spółek” 2004, nr 12.
- Kidyba A., *Komentarz do art. 425 k.s.h.*, [w:] *Komentarz aktualizowany do Art. 301–633 Kodeksu spółek handlowych*, LEX/el. 2020 (stan prawny na 31 marca 2020 r.).
- Kidyba A., Dumkiewicz M., *Konstytutywny charakter wyroku sądu stwierdzającego nieważność sprecznej z umową uchwały wspólników; zaskarżenie uchwały spółki – glosa – III CZP 13/13*, „Monitor Prawa Handlowego” 2015, nr 1.
- Koch A., *Charakter sankcji wobec sprzecznych z prawem uchwał spółek kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 2.
- Koch A., *Podważanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, Warszawa 2011.
- Michalski M., [w:] *Spółka akcyjna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014.
- Michnik A., *Krajowy Rejestr Sądowy. Komentarz*, Warszawa 2013.

³² A. Michnik, *Krajowy Rejestr Sądowy. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 216; W. Popiołek, *Komentarz do art. 425 k.s.h.*, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Strzępka, Warszawa 2015.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

- Ministerstwo Sprawiedliwości, *Kodeks spółek handlowych. Projekt*, Warszawa 1999.
- Naworski J.P., [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 3: *Tytuł III. Spółki kapitałowe. Dział II. Spółka akcyjna*, red. T. Siemiątkowski, R. Potrzeszcz, Warszawa 2013.
- Ochmann P., *Uchwały nieistniejące wobec sankcji nieważności wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, Warszawa 2018.
- Pabis R., *Komentarz do art. 425 k.s.h.*, [w:] *Kodeks spółek handlowych*, t. 3B: *Spółka akcyjna. Komentarz. Art. 393–490*, red. A. Opalski, Warszawa 2016.
- Pęczyk-Tofel A., *Nieważne i podlegające stwierdzeniu nieważności uchwały walnego zgromadzenia spółki komandytowo-akcyjnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 11.
- Popiołek W., *Komentarz do art. 425 k.s.h.*, [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Strzępka, Warszawa 2015.
- Rachwał A., [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 2A: *Prawo spółek handlowych*, red. A. Szumański, Warszawa 2019.
- Sołtysiński S., [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 17B: *Prawo spółek kapitałowych*, red. S. Sołtysiński Warszawa 2016.
- Sołtysiński S., *Nieważne i wzruszalne uchwały zgromadzeń spółek kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, nr 1.
- Szumański A., [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Bydgoszcz–Kraków 2006.
- Szumański A., *Specyfika nieważności czynności prawnej w prawie spółek handlowych*, [w:] *Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga pamiątkowa dedykowana Prof. Bogusławowi Gawlikowi*, red. J. Pisuliński, P. Tereszkiewicz, F. Zoll, Warszawa 2012.
- Szwaja J., [w:] S. Sołtysiński, A. Szumański, A. Szajkowski, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych*, t. 3: *Spółka akcyjna. Komentarz do artykułów 301–490*, Warszawa 2013.
- Zbiegień-Turzańska A., *Sankcje wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni*, Warszawa 2012.

AKTY PRAWNE

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 ze zm.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964, nr 43, poz. 296 ze zm.).
- Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 1997, nr 121, poz. 769 ze zm.).
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. 2000, nr 94, poz. 1037 ze zm.).

ORZECZNICTWO

- Postanowienie SN z dnia 23 lipca 2013 r., III CNP 1/13.
- Postanowienie SN z dnia 30 czerwca 2020 r., III CZP 69/19.
- Uchwała SN w składzie 7 sędziów z dnia 1 marca 2007 r., III CZP 94/06.
- Uchwała SN w składzie 7 sędziów z dnia 18 września 2013 r., III CZP 13/13.
- Uchwała SN z dnia 17 lutego 2004 r., III CZP 116/03.
- Wyrok SN z dnia 12 lipca 2002 r., V CKN 1547/00.
- Wyrok SN z dnia 31 marca 2006 r., IV CSK 46/05.
- Wyrok SN z dnia 6 lutego 2013 r., V CSK 147/12.
- Wyrok SN z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 524/16.
- Wyrok SN z dnia 27 lutego 2019 r., II CSK 28/18.
- Wyrok SN z dnia 18 kwietnia 2019 r., II CSK 197/18.
- Wyrok SN z dnia 18 kwietnia 2020 r., II CSK 197/18.
- Wyrok SN z dnia 1 lipca 2020 r., I UK 416/18.
- Wyrok SN z dnia 9 lipca 2020 r., V CSK 495/18.
- Wyrok SN z dnia 10 listopada 2020 r., V CSK 518/18.
- Wyrok TK z dnia 21 czerwca 2005 r., P 25/02.